

Województwo
Śląskie

Regionalna
Strategia
Innowacji

Co warto wiedzieć o Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030?

Urząd Marszałkowski
Województwa Śląskiego

ris.slaskie.pl

Co warto wiedzieć o Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Śląskiego 2030?

Opracowano w ramach projektu „Sieć Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych w Procesie Przedsiębiorczego Odkrywania w województwie śląskim (SO RIS w PPO II)” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014–2020

Spis treści

Dlaczego opracowano RSI Województwa Śląskiego?	4
Ewaluacja RIS na przestrzeni lat 2003–2020	4
Jak podejmowano decyzje?	5
Proces formułowania RSI Województwa Śląskiego	5
Przed jakimi wyzwaniami stoi województwo w odniesieniu do innowacyjności?	6
Kluczowe postanowienia RSI Województwa Śląskiego	7
Działania	8
Projekty flagowe	14
Czym jest Proces Przedsiębiorczego Odkrywania w województwie śląskim?	18
Jak wybierano inteligentne specjalizacje województwa śląskiego?	19
Inteligentne specjalizacje województwa śląskiego na lata 2021-2027	21
Więcej informacji	27

Dlaczego opracowano RSI Województwa Śląskiego?

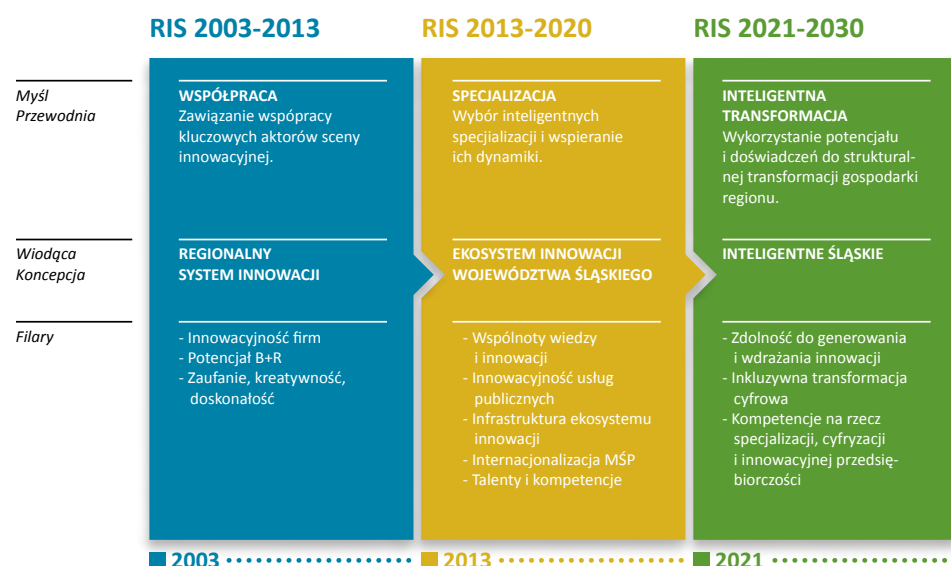
Regionalne Strategie Innowacji są uznanym sposobem kreowania polityki na rzecz innowacyjnej gospodarki. Pierwszy taki dokument opracowano w Województwie Śląskim na lata 2003-2013. Później poddawano go aktualizacjom.

Posiadanie Regionalnej Strategii Innowacji jest warunkiem korzystania ze środków Unii Europejskiej na lata 2021–2027, w zakresie wsparcia rozwoju gospodarczego i działalności badawczo-rozwojowej.

Opracowując Strategię Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie postanowiono, że realizacja wizji „Województwo śląskie w roku 2030 będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku” będzie wspierana działaniami wynikającymi z Regionalnej Strategii Innowacji.

Województwo śląskie stoi przed wyzwaniem inteligentnej transformacji gospodarczej, realizowanej na fundamencie umacnianego od lat regionalnego ekosystemu innowacji. Regionalna Strategia Innowacji jest wyrazem konsensusu wobec koncepcji rozwoju regionu i deklaracją wspólnych, przyszłych działań.

Ewaluacja RIS na przestrzeni lat 2003-2020

Jak podejmowano decyzje?

Od 2002 roku konsekwentnie rozwijany jest śląski ekosystem na rzecz innowacji. Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, podmioty szkolnictwa wyższego i nauki, instytucje otoczenia biznesu, klastry, instytucje finansujące rozwój przedsiębiorstw i tworzące inne instrumenty wsparcia finansowego, a także jednostki samorządu terytorialnego i podmioty od nich zależne stale współdziałają i wymieniają się pomysłami na nowe przedsięwzięcia innowacyjne. Podmioty tworzące Sieć Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych na bieżąco monitorują zagadnienia rozwoju technologicznego i inspirują do podejmowania działań. Głosy płynące od wszystkich wymienionych środowisk, w tym zapisane w różnego rodzaju raportach tematycznych, stanęły u podstaw rozstrzygnięć zapisanych w Regionalnej Strategii Innowacji.

Dla uzyskania pełnego obrazu sytuacji – poza wsłuchaniem się w opinie wiodących interesariuszy – przeanalizowano również wyniki badań ewaluacyjnych, zleczanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego w latach 2017-2019 oraz przeprowadzono przegląd danych statystycznych o nauce i gospodarce województwa śląskiego, w odniesieniu do Polski i Europy.

Obszerne podsumowanie diagnozy strategicznej dla RSI zawarte zostało w dokumencie strategii: https://ris.slaskie.pl/dokument/regionalna_strategia_innowacji_województwa_slaskiego_2030

Proces formułowania RSI Województwa Śląskiego

Przed jakimi wyzwaniami stoi województwo w odniesieniu do innowacyjności?

W wyniku analizy powiązań pomiędzy siłami i słabościami oraz szansami i zagrożeniami, wyprowadzono cztery wyzwania strategiczne stojące przed polityką innowacyjną województwa śląskiego. Są nimi:

- **Wyzwanie I** – poprawa poziomu innowacyjności gospodarki regionu na tle Europy;
- **Wyzwanie II** – transformacja cyfrowa w gospodarce i społeczeństwie, minimalizująca ryzyko wykluczenia cyfrowego;
- **Wyzwanie III** – zmniejszanie atomizacji struktury gospodarczej, w warunkach rosnącej presji międzynarodowej konkurencji i wymogów prawnych na funkcjonowanie małych firm;
- **Wyzwanie IV** – zwiększanie integracji ekosystemu innowacji, wspierającego rozwój kompetencji w gospodarce województwa śląskiego.

Potrzeba odpowiedzi na te wyzwania jest przesłanką do wyboru celów RSI i wskazania instrumentów wsparcia, służących jej realizacji.

Kluczowe postanowienia RSI Województwa Śląskiego

Wizja rozwoju regionu	Zielone Śląskie – województwo śląskie będzie nowoczesnym regionem europejskim o konkurencyjnej gospodarce, będącej efektem odpowiedzialnej transformacji, zapewniającym możliwości rozwoju swoim mieszkańcom i oferującym wysoką jakość życia w czystym środowisku			
Cel strategiczny regionu	Województwo śląskie regionem odpowiedzialnej transformacji gospodarczej			
Cel główny RSI	Inteligentne Śląskie – innowacyjna i inteligentna transformacja gospodarcza zapewniająca przewagę konkurencyjną regionu na arenie międzynarodowej			
Cele szczegółowe RSI	C1. Zwiększenie zdolności podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych	C2. Zapewnienie inkluzywnej transformacji cyfrowej w gospodarce i społeczeństwie regionu	C3. Wspieranie konkurencyjności i skutecznej transformacji podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji w kierunku krajowych i międzynarodowych czempionów	C4. Rozwijanie kompetencji pracowników i podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji na rzecz inteligentnych specjalizacji, transformacji cyfrowej i innowacyjnej przedsiębiorczości
Działania	D.1.1. Dynamizowanie procesów rozwojowych w inteligentnych specjalizacjach D.1.2. Wdrażanie innowacji w przedsiębiorstwach D.1.3. Wzmacnianie infrastruktury badawczej na rzecz regionalnego partnerstwa nauka-biznes	D.2.1. Wspieranie kompleksowej transformacji cyfrowej MŚP D.2.2. Tworzenie inteligentnych produktów i usług sektora publicznego, wychodzących naprzeciw wyzwaniom społecznym	D.3.1. Kompleksowe wsparcie start-upów D.3.2. Aktywizowanie środowisk klastrów D.3.3. Wspieranie transformacji i internacjonalizacji podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji	D.4.1. Rozwój kompetencji pracowników dla konkurencyjności gospodarki regionalnej D.4.2. Wzmacnianie regionalnego ekosystemu innowacji D.4.3. Wzmacnianie kompetencji na rzecz umiędzynarodowienia podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji

Działania

C.1.

C.1. Cel szczegółowy	C1. Zwiększenie zdolności podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji do generowania i wdrażania innowacji oraz nowoczesnych rozwiązań technologicznych
Odpowiedź na wyzwanie	I. Poprawa poziomu innowacyjności gospodarki regionu na tle Europy
Działania	
D.1.1. Dynamizowanie procesów rozwojowych w inteligentnych specjalizacji	Działania podjęte na rzecz wzmocnienia potencjału innowacyjnego podmiotów w inteligentnych specjalizacjach w latach 2014–2020 wymagają kontynuacji, aby przejść od fazy wspierania inwestycji w infrastrukturę badawczą i wdrożeniową w kierunku realizacji projektów badawczo-rozwojowych. Z jednej strony wsparcie dla indywidualnych projektów przyczyniać się będzie do wzmocnienia konkurencyjności śląskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej, z drugiej zaś dedykowane działania związane z procesami przedsiębiorczego odkrywania będą przekładać się na konkretne agendy badawcze, co pozwoli na uruchomienie wspólnych inicjatyw wsparcia na linii samorząd województwa – Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Zakłada się, że konsorcja regionalne, w ramach inteligentnych specjalizacji, w wyniku podejmowanych wspólnie działań, będą postrzegane przez międzynarodowe organizacje jako właściwi partnerzy w realizacji europejskich agend badawczych.
D.1.2. Wdrażanie innowacji w przedsiębiorstwach	Małe i średnie przedsiębiorstwa zmagają się z przejściem od projektów badawczych, w ramach których powstają nowe rozwiązania technologiczne, do wprowadzania innowacyjnych produktów i usług na rynek. Mając na uwadze: coraz bardziej wymagające obostrzenia prawne (dyrektywy europejskie, traktaty międzynarodowe) i rynkowe (normy i standardy sektorowe), specyfikę projektów innowacyjnych (potrzeba nowych kompetencji i infrastruktury), a także rolę własności intelektualnej w zapewnianiu pozycji na arenie międzynarodowej, konieczne są działania wspierające projekty rozwojowo-wdrożeniowe w przedziale TRL 6-10 wraz ze wsparciem rozbudowy infrastruktury B+R przedsiębiorstw i z komponentem dotyczącym zabezpieczenia własności intelektualnej oraz uzyskania niezbędnych certyfikacji. Przedsiębiorstwa przechodzące przez ten proces skorzystają ze wsparcia związanego ze skalowaniem wdrożenia produktów innowacyjnych, w ramach którego będą miały możliwość rozbudowy infrastruktury technicznej, zatrudniania specjalistów, a także rozszerzenia zakresu zabezpieczenia własności intelektualnej oraz uzyskania niezbędnej certyfikacji na wybranych rynkach międzynarodowych. Nie bez znaczenia jest rola przedsiębiorstw dużych, które w łańcuchach wartości mogą uwzględnić we własnych procesach innowacyjnych rozwiązania pochodzące od regionalnych MŚP. Zakłada się zatem możliwość wsparcia przedsiębiorstw dużych w zakresie prac badawczo-rozwojowych i wdrażania innowacyjnych rozwiązań, w tym dostarczanych przez MŚP.

C.2.

D.1.3. Wzmacnianie infrastruktury badawczej na rzecz regionalnego partnerstwa nauka-biznes	Zarówno uczelnie, jak i jednostki naukowo-badawcze przeszły w latach 2014–2020 istotne procesy transformacji merytorycznej oraz organizacyjnej. Działania konsolidacyjne w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz oraz szczególne wsparcie skierowane do wybranych uczelni badawczych przyczyniły się do uporządkowania specjalizacji i wzmocnienia kompetencji wokół przewag konkurencyjnych poszczególnych podmiotów w sektorze badawczo-rozwojowym. Również instytucje otoczenia biznesu, w tym parki technologiczne, inkubatory oraz klastry, wzmocniły swoją rolę jako integratorzy usług innowacyjnych, opartych na infrastrukturze badawczo-rozwojowej, co przyczyniło się do intensyfikacji współpracy z przedsiębiorstwami i identyfikacji ich potrzeb rozwojowych. Tym samym uwidocznione zostały obszary wymagające dalszego wsparcia w zakresie rozbudowy infrastruktury badawczej. Zostanie ono uruchomione w celu usprawnienia oferty współpracy instytucji otoczenia biznesu, uczelni i jednostek badawczo-rozwojowych z przedsiębiorstwami w regionie i poza nim. Dodatkowo unowocześnianie infrastruktury i związane z tym działania, zmierzające do podniesienia kompetencji w zakresie komercjalizacji wyników badań i współpracy z przedsiębiorstwami, pomogą podmiotom z sektora badawczo-rozwojowego wzmocnić aktywność w ramach międzynarodowych konsorcjów i projektów badawczo-rozwojowych.
C.2. Cel szczegółowy	C2. Zapewnienie inkluzywnej transformacji cyfrowej w gospodarce i społeczeństwie regionu
Działania	
D.2.1. Wspieranie kompleksowej transformacji cyfrowej MŚP	Aby na jak najszerszą skalę zapewnić absorpcję przez mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa technologii informacyjnych i komunikacyjnych, do tematu transformacji cyfrowej w przedsiębiorstwach należy podejść całościowo, uwzględniając wszelkie aspekty digitalizacji, w tym między innymi: platformy Internetu Rzeczy, urządzenia i aplikacje mobilne, zaawansowane interakcje człowiek-maszyna, zautomatyzowane i zrobotyzowane systemy z wykorzystaniem inteligentnych czujników i sztucznej inteligencji, rozszerzoną i wirtualną rzeczywistość, systemy zarządzania wielkimi zbiorami danych, blockchain, prosumenckie modele biznesu, strony internetowe, sklepy online, platformy komunikacyjne z klientami oraz aktywność w mediach społecznościowych i korzystanie z usług w chmurze, komunikatorów, platform konferencyjnych bądź oprogramowania do zdalnej pracy. Podejście to pozwala przekonać firmy do transformacji cyfrowej – niezależnie od skali, rodzaju działalności czy poziomu zaawansowania technologicznego. Wsparcie inwestycji w technologie informacyjne i komunikacyjne poprzedzone będzie działaniami informacyjnymi, szkoleniowymi oraz doradczymi, w tym w ramach regionalnych/krajowych i tematycznych hubów innowacji cyfrowych. Ze względu na inne potrzeby firm o charakterze usługowym i firm typowo przemysłowych, zakłada się rozróżnienie instrumentów wsparcia inwestycji w IT dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania technologii cyfrowych. Jednocześnie kluczowe znaczenie powinny mieć działania na rzecz uświadamiania przedsiębiorstwom i sektorowi publicznemu zagadnień cyberbezpieczeństwa oraz wsparcie inwestycyjne, związane z zabezpieczeniem infrastruktury sieciowej, infrastruktury technicznej, inteligentnych urządzeń, a także danych.

<p>D.2.2. Tworzenie inteligentnych produktów i usług sektora publicznego, wychodzących naprzeciw wyzwaniom społecznym</p>	<p>Specyficzny układ urbanistyczny w aglomeracjach województwa śląskiego oraz czynniki historyczne i społeczno-gospodarcze stanowią podstawę szeregu wyzwań sformułowanych w strategii „Śląskie 2030”. Dzięki integracji działań związanych ze zbieraniem danych, ich przetwarzaniem i ponownym wykorzystaniem, a także dzięki wdrożeniu inteligentnych rozwiązań w obszarze transportu, edukacji, zdrowia, kultury czy zarządzania mediami i środowiskiem, sektor publiczny może podnieść jakość swoich usług i zwiększyć efektywność oraz skuteczność działań. Dla niektórych problemów istnieją już rozwiązania, które można kupić na rynku. Natomiast inne obszary problemowe wymagają specyficznego podejścia, w tym prac badawczo-rozwojowych po stronie przedsiębiorstw, w celu opracowania dedykowanych rozwiązań oraz działań demonstracyjnych na mniejszą skalę po stronie podmiotów publicznych, jeszcze przed ich wdrożeniem w większym wymiarze. W związku z powyższym promowane będzie budowanie konsorcjów przedsiębiorstw i miast w kontekście projektów inteligentnych miast, w ramach których realizowane będą aktywności badawczo-rozwojowe i demonstracyjne po stronie przedsiębiorstw oraz projekty inwestycyjne po stronie miast. W pierwszej kolejności dotyczyć mogą one inteligentnych urzędzeń, sztucznej inteligencji oraz metod analizy dużych zbiorów danych, wychodzących naprzeciw problemom i wyzwaniom, przed którymi stoją różne grupy społeczne (np. osoby starsze i te z dysfunkcjami) lub pomagających budować świadomość wpływu na środowisko i rozwiązywać wybrane problemy ekologiczne. Wsparcie inwestycyjne, skierowane na opracowania i testowanie w określonych środowiskach cyfrowych innowacji dla społeczeństwa, w tym innowacji bazujących na podejściu prosumenckim, może przyczynić się do rozwiązywania problemów, z jakimi sektor publiczny czy lokalne organizacje pozarządowe obecnie sobie nie radzą. Wyzwaniem może okazać się zapewnienie spójności z ustawą Prawo zamówień publicznych i regulacjami dotyczącymi partnerstw publiczno-privatnych. Dlatego też, równoległe z pracami nad instrumentami wsparcia, prowadzone będą działania zmierzające do wypracowania dobrych wzorców w zakresie interpretacji i stosowania przepisów prawa, związanych z organizowaniem wspólnych projektów innowacyjnych na styku samorządu i biznesu.</p>
--	--

<p>C.3. Cel szczegółowy</p>	<p>C3. Wspieranie konkurencyjności i skutecznej transformacji podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji w kierunku krajowych i międzynarodowych czempionów</p>
<p>Działania</p>	
<p>D.3.1. Kompleksowe wsparcie start-upów</p>	<p>W województwie śląskim funkcjonuje wiele inicjatyw promujących zakładanie i rozwój firm technologicznych. Różne instytucje publiczne oraz prywatne angażują się w działania preinkubacyjne, oferując doradztwo lub organizując konkursy biznesplanów i prezentacje pomysłów, pomagając pomysłodawcom przy budowaniu środowiska dostawców, partnerów i potencjalnych klientów wokół danego przedsięwzięcia. Zapewnienie sprawnego przejścia z fazy koncepcyjnej do realiów działalności biznesowej wymaga dalszego wzmacniania środowiska podmiotów zapewniających finansowanie na etapie seed oraz kolejnych rund inwestycyjnych, zarówno ze środków publiczno-privatnych, jak i prywatnych. W ramach zapewniania kapitału wysokiego ryzyka zakłada się finansowanie istniejących i nowych funduszy, gwarantujących finansowanie o skali pojedynczej inwestycji: 1 mln zł, 2-4 mln zł, 4-15 mln zł. Fundusze te powinny rozwijać relacje partnerskie z animatorami środowisk start-upowych i wraz z nimi budować spójny przekaz oraz przygotowywać najciekawsze pomysły w fazie preinkubacji. Istotną rolę będą odgrywać parki naukowo-technologiczne, inkubatory, akceleratorzy i spółki celowe (w rozumieniu art. 149, Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 20 lipca 2018 r.) oraz ich sieci, które w sposób kompleksowy zapewniają młodym firmom dostęp do infrastruktury, wiedzy, kapitału oraz kontaktów naukowo-badawczych i biznesowych w ramach ich ekosystemów. Ponadto, mając na uwadze istotną rolę średnich i dużych przedsiębiorstw w gospodarce regionalnej, ważne jest zaangażowanie tych firm w projekty typu scale-up, zapewniające wdrożenia innowacyjnych rozwiązań start-upów z regionu na szerszą skalę.</p>
<p>D.3.2. Aktywizowanie środowisk klastrowych</p>	<p>Animowanie inicjatyw klastrowych wiąże się z dużym zaangażowaniem i wymaga konsekwencji oraz wytrwałości. Przykładem tego może być kilka regionalnych klastrowych, które ugruntowały swoją pozycję na arenie krajowej i w ramach systemu Krajowych Klastrow Kluczowych korzystają i będą korzystały ze wsparcia na poziomie centralnym. Aby kolejne środowiska gospodarcze mogły wykorzystać efekt synergii w branży lub łańcuchu wartości, w regionie wspierany będzie rozwój inicjatyw klastrowych na etapie załączkowym (rok 1-3) o tematyce związanej z inteligentnymi specjalizacjami. Istniejące inicjatywy klastrowe z kilku-, kilkunastoletnim doświadczeniem mogą z kolei skorzystać ze wsparcia na realizację nowej usługi.</p>

<p>D.3.3. Wspieranie transformacji i internacjonalizacji podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji</p>	<p>Ciągła transformacja jest naturalnym procesem każdej gospodarki regionalnej. Zmieniające się uwarunkowania i pojawiające na horyzoncie nowe możliwości wymagają od firm ciągłych dopasowań (włącznie ze zmianą modeli biznesu, co wynika z rosnącego znaczenia cyfryzacji, dostarczania produktów jako usług czy prosumeryzmu) oraz powiększania skali działalności. W tych aktywnościach MŚP będą w regionie wspierane przez system voucherów na usługi realizowane przez IOB, a także przez zwrotne instrumenty finansowe i schematy gwarancyjno-poręczeniowe. Regionalne marki produktowe oraz produkty specjalizacji regionalnych będą ponadto wspierane w zakresie promocji eksportu czy budowania obecności w międzynarodowych łańcuchach dostaw. Zapleczem dla transformacji MŚP staną się IOB, których regionalna sieć zostanie wzmocniona infrastrukturalnie i zasobowo. Wsparcie będzie również udzielane na przygotowanie terenów inwestycyjnych, dających przestrzeń do rozwoju firmom wywodzącym się z regionu, ale też inwestorom zewnętrznym, włączającym województwo śląskie w swoją optykę działalności. Wyścig technologiczny na świecie wymusza także i na podmiotach szkolnictwa wyższego i nauki dokonywanie transformacji organizacyjnej oraz kompetencyjnej. Wsparcie tych podmiotów w procesach transformacji ma przyczynić się do wzmocnienia ich pozycji w obszarze dyfuzji innowacji (komercjalizacja wyników prac badawczo-rozwojowych) i do intensyfikowania aktywności na arenie międzynarodowej.</p>
---	--

<p>C.4. Cel szczegółowy</p>	<p>C4. Rozwijanie kompetencji pracowników i podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji na rzecz inteligentnych specjalizacji, transformacji cyfrowej i innowacyjnej przedsiębiorczości</p>
<p>Działania</p>	
<p>D.4.1. Rozwój kompetencji pracowników i przedsiębiorstw dla konkurencyjności gospodarki regionalnej</p>	<p>Województwo śląskie będzie kontynuowało inicjatywy na rzecz regionalnego ekosystemu innowacji poprzez dalszą działalność Sieci Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych (SO RIS) oraz upowszechnienie idei regionalnych cyfrowych hubów innowacji. W pierwszym przypadku wsparcie skierowane zostanie na sieciowanie przedsiębiorstw i jednostek naukowych na rzecz inteligentnych specjalizacji. W drugim – na koszty operacyjne oraz działalności informacyjnej, szkoleniowej i doradczej, skierowanej do MŚP w ramach działalności hubów. Zakłada się także komponent inwestycyjny dla demonstratorów. Aktywność podmiotów obu typów zapewni w regionie ciągłość procesów przedsiębiorczego odkrywania, sieciowania i działań brokerskich w obrębie inteligentnych specjalizacji.</p>
<p>D.4.2. Wzmacnianie regionalnego ekosystemu innowacji</p>	<p>Animowanie inicjatyw klastrowych wiąże się z dużym zaangażowaniem i wymaga konsekwencji oraz wytrwałości. Przykładem tego może być kilka regionalnych klastrow, które ugruntowały swoją pozycję na arenie krajowej i w ramach systemu Krajowych Klastrow Kluczowych korzystają i będą korzystały ze wsparcia na poziomie centralnym. Aby kolejne środowiska gospodarcze mogły wykorzystać efekt synergii w branży lub łańcuchu wartości, w regionie wspierany będzie rozwój inicjatyw klastrowych na etapie załączkowym (rok 1-3) o tematyce związanej z inteligentnymi specjalizacjami. Istniejące inicjatywy klastrowe z kilku-, kilkunastoletnim doświadczeniem mogą z kolei skorzystać ze wsparcia na realizację nowej usługi.</p>
<p>D.4.3. Wzmacnianie kompetencji na rzecz umiędzynarodowienia podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji</p>	<p>Wybrane instytucje otoczenia biznesu oraz podmioty szkolnictwa wyższego i nauki, a wraz z nimi współpracujące przedsiębiorstwa, korzystały dotychczas z możliwości współfinansowanej ze środków europejskich współpracy międzynarodowej w ramach programów wspierających działalność badawczo-rozwojową, rozwój firm czy usprawnienie instrumentów polityki regionalnej. Uzyskane w ten sposób doświadczenia inspirują do budowania międzynarodowych relacji biznesowych oraz dokonywania zmian w modelach biznesu. W regionie promowane będzie budowanie otwartości na nowe trendy technologiczne i rynkowe przez wspieranie procesu przygotowawczego do udziału MŚP, instytucji otoczenia biznesu oraz podmiotów szkolnictwa wyższego i nauki w międzynarodowych programach na rzecz rozwoju innowacji. W szczególności wspierane będą działania szkoleniowe i doradcze w zakresie rozwoju kwalifikacji zespołów naukowo-badawczych, w tym w kontekście wzmocnienia ich kompetencji w kierunku dyfuzji innowacji w dziedzinach związanych z inteligentnymi specjalizacjami.</p>

Projekty flagowe

Poza pakietem działań przyczyniających się do realizacji celów, w Regionalnej Strategii Innowacji wskazano kilka projektów, których wdrożenie będzie stanowiło istotny impuls dla innowacyjności województwa śląskiego.

1	Ekoinnowacje w regionie	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Regionalne agendy badawcze dla zielonej gospodarki. Specjalistyczne usługi wsparcia dla wdrażania ekoinnowacji w firmach – zielona transformacja przedsiębiorstw. Promocja wypracowanych rozwiązań na rynkach międzynarodowych. Wsparcie finansowe – Śląski Fundusz Rozwoju Ekoinnowacji. Specjalistyczne usługi wsparcia dla wprowadzania ekoinnowacji na rynek
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Generowanie i wdrażanie zielonych innowacji technologicznych i nie technologicznych. Rozpoznawalność podmiotów z regionu na arenie międzynarodowej. Zwiększenie poziomu dywersyfikacji gospodarki regionu.

2	Śląskie parki naukowo-technologiczne	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Wsparcie liderów wśród parków naukowo-technologicznych w celu agregacji i wsparcia firm o wysokim potencjale technologicznym. Wzmocnienie zasobów technologicznych wokół inteligentnych specjalizacji. Realizacja projektów typu scale-up. Promocja regionu jako silnego ośrodka wsparcia innowacji technologicznych.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój firm technologicznych bazujących na dedykowanej infrastrukturze technologicznej. Skuteczne pozyskiwanie młodych firm technologicznych spoza regionu i kraju

3	Śląskie – polska wyżyna technologii dla medycyny	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Regionalna agenda badawczo-wdrożeniowa dla technologii medycznych. Platforma współpracy branżowej, ukierunkowanej na budowanie partnerstw międzynarodowych w zakresie technologii dla medycyny. Aktywności demonstracyjne i przestrzenie ekspozycyjne wspomagające rozwój i upowszechnianie technologii dla medycyny. Budowanie kompetencji przedsiębiorczych oraz interdyscyplinarnego podejścia do tworzenia wyrobów medycznych. Wsparcie wykorzystania: sztucznej inteligencji, uczenia maszynowego oraz robotyki usługowej w rozwoju technologii dla medycyny. Promocja regionu jako miejsca rozwoju i świadczenia nowoczesnych usług medycznych. Inwestycje w zakresie infrastruktury badawczej w firmach.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój firm opracowujących technologie i produkty dla medycyny na poziomie bieżącego światowego stanu techniki.

4	Mapa regionalnej kluczowej infrastruktury badawczej	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Inwentaryzacja i zmapowanie zasobów regionalnej kluczowej infrastruktury badawczej. Stworzenie dedykowanego funduszu dla utrzymania regionalnej kluczowej infrastruktury badawczej. Tworzenie nowej infrastruktury badawczej: Europejskie Centrum Immunoterapii Nowotworów
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Dostęp do wysokospecjalistycznych centrów badawczych w obszarach inteligentnych specjalizacji.

5	Testowanie innowacji społecznych i technologicznych	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Animowanie i finansowanie pilotaży oraz demonstratorów technologii sprzyjających rozwojowi inteligentnych dzielnic miast i zaawansowanych usług publicznych. Realizowanie <i>living labów</i> przez konsorcja MŚP, instytucji naukowych, Instytucji Otoczenia Biznesu i JST.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Usprawnienie i przyspieszenie procesów rozwoju nowych produktów i usług.

6	Regionalne bony na innowacje	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Finansowanie usług proinnowacyjnych zamawianych przez MŚP w związku z wdrażaniem innowacji inkrementalnych lub przygotowaniem do bardziej zaawansowanych zmian technologicznych. Finansowanie usług w zakresie prac B+R polegających na opracowaniu nowego lub znacząco ulepszanego produktu (wyrobu, usługi) lub procesu.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw.

7	Cyfrowe rozwiązania dla usług publicznych	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> Wsparcie tworzenia regionalnych cyfrowych produktów i usług publicznych dla rozwoju zielonej energetyki, gospodarki obiegu zamkniętego, zaopatrzenia w wodę i oczyszczania ścieków, odnowy środowiskowej i transformacji gospodarczej.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój innowacji w usługach publicznych.

8	Huby Innowacji Cyfrowych	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Usługi doradcze i one-stop-shop dla przedsiębiorstw przemysłowych w procesach transformacji cyfrowej, w zakresie: automatyki i robotyki z uwzględnieniem sztucznej inteligencji, cyberbezpieczeństwa, inteligentnych materiałów i technologii przyrostowych. • Usługi doradcze i one-stop-shop dla zastosowań Internetu Rzeczy w społeczeństwie, w tym w ramach programów rozwoju smart cities. • Usługi doradcze w zakresie wprowadzenia optymalizacji lub innowacji w istniejącym sposobie wytwarzania produktów lub świadczenia usług, jak również wytwarzania nowych produktów lub świadczenia nowych usług opartych na najnowocześniejszych technologiach cyfrowych.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie poziomu zastosowania technologii cyfrowych w przemyśle i usługach. • Zwiększenie poziomu absorpcji rozwiązań z zakresu cyfryzacji procesów biznesowych i komunalnych.

9	Śląska platforma start-upów	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Promocja przedsiębiorczości innowacyjnej oraz akceleracja pomysłów technologicznych przez: doradztwo biznesowe, budowanie relacji z partnerami, dostawcami i potencjalnymi klientami; przygotowanie do procesów inwestowania kapitałowego. • Wsparcie finansowe fazy <i>proof of concept</i>. • Inwestycje kapitałowe w fazie <i>seed</i> i pierwszej rundy inwestycyjnej.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie liczby pomysłów innowacyjnych zrealizowanych w ramach nowo powstających firm. • Zwiększenie przeżywalności młodych firm technologicznych.

10	Inkubacja firm technologicznych 3.0	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie programów inkubacyjnych i akceleracyjnych spółek technologicznych wraz z finansowaniem do poziomu pierwszej sprzedaży. • Wsparcie instytucji otoczenia biznesu oferowane startupom i firmom rozwijającym się.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie liczby pomysłów innowacyjnych zrealizowanych w ramach nowo powstających firm. • Zwiększenie przeżywalności młodych firm technologicznych.

11	Inkubacja firm technologicznych 3.0	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja działalności SO RIS. • Usprawnienie metod i narzędzi pozwalających na gromadzenie oraz upowszechnianie wiedzy o trendach technologicznych i rynkowych w obszarach działalności SO RIS. • Realizacja Procesu Przedsiębiorczego Odkrywania i wskazywanie nowych metod prowadzenia procesu. • Ustanowienie cyklicznego badania wskazanych grup przedsiębiorstw. • Rozbudowa grupy interesariuszy każdego z Obserwatoriów w celu budowania stałych relacji i gromadzenia wiedzy na potrzeby efektywniejszego zarządzania • Wypracowanie i wdrożenie usług świadczonych przez członków Sieci mające na celu wsparcie firmy w regionie w zakresie m.in. wytworzenia i wdrożenia innowacji. • Informacja i promocja dobrych praktyk. • Inicjowanie oraz animowanie kluczowych regionalnych programów B+R.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Ułatwienie dostępu do aktualnej wiedzy z zakresu inteligentnych specjalizacji regionu. • Sprawny Proces Przedsiębiorczego Odkrywania z udziałem podmiotów regionalnego ekosystemu innowacji.

12	Program podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych na potrzeby zielonej energetyki	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie podnoszenia i zmiany kwalifikacji do wykonywania pracy związanej z technologiami: odnawialnych źródeł energii, wentylacji mechanicznej wraz z rekuperacją, wodorowymi, elektryfikacją transportu, renowacją budynków, gospodarką zasobooszczędną.
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie zasobów ludzkich dla sektora o dużym potencjale rozwojowym. • Przekwalifikowanie pracowników odchodzących z sektora paliwowo-energetycznego.

13	Laboratorium Nowych Technologii w Żorach	
	Zakres	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa centrum technologicznego ukierunkowanego na kształcenie dzieci, młodzieży i dorosłych z wykorzystaniem nowoczesnych metod eksperymentu • Promocja przedsiębiorczości w obszarach związanych z nowymi
	Zamierzony efekt	<ul style="list-style-type: none"> • Upowszechnienie zagadnień związanych z rozwojem nowych technologii w subregionie zachodnim (wciąż silnie związanym z przemysłem wydobywczym).

Czym jest Proces Przedsiębiorczego Odkrywania w województwie śląskim?

Proces Przedsiębiorczego Odkrywania (PPO) to szereg działań, mających na celu weryfikację przyjętych specjalizacji gospodarczych oraz poszukiwanie wyłaniających się nowych grup technologicznych.

W województwie śląskim specjalizacje regionalne i najważniejsze dla regionu technologie pierwotnie (na początku drugiej dekady XXI w.) wybrane zostały w wyniku tzw. foresightu technologicznego, czyli metodycznego i partycypacyjnego podejścia do przewidywania przyszłych trendów technologicznych i kreowania sposobów odpowiadania na nie. Wskazano wówczas na szczególną rolę łańcuchów wartości energetyki, medycyny oraz technologii informacyjnych i komunikacyjnych dla gospodarki regionu.

Następnie, budowanie relacji z firmami i sektorem badawczo-rozwojowym oraz innymi uczestnikami regionalnego ekosystemu innowacji, a także stałe prowadzenie badań, analiz i publikacji danych, powierzono Sieci Regionalnych Obserwatoriów Specjalistycznych (SO RIS), w skład której weszły obserwatoria:

- SO RIS Medycyna (lider: Górnośląski Akcelerator Przedsiębiorczości Rynkowej Sp. z o.o.),
- SO RIS Energetyka (lider: Park Naukowo-Technologiczny „Euro-Centrum” Sp. z o.o.),
- SO RIS ICT (lider: Park Naukowo-Technologiczny „Technopark Gliwice” Sp. z o.o.),
- SO RIS Środowisko (lider: Główny Instytut Górnictwa),
- SO RIS Materiały (lider: Politechnika Śląska),
- SO RIS Maszyny (lider: Śląskie Centrum Naukowo-Technologiczne Przemysłu Lotniczego Sp. z o.o.),
- SO RIS Nano (lider: Uniwersytet Śląski w Katowicach),
- SO RIS Transport (lider: Politechnika Śląska).

W nadchodzących latach PPO posadowiony zostanie na trzech filarach: statystyki publicznej, prac SO RIS oraz prac analitycznych i koordynacyjnych, realizowanych przez zespół Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego.

Doświadczenia płynące z prowadzonego w województwie śląskim PPO dowodzą, że skuteczność procesu identyfikacji i oceny obszarów przewag technologicznych zależy od szerokiego wykorzystania różnych metod i narzędzi. Szczególnie ważne są te, które zapewniają bezpośrednie zaangażowanie interesariuszy z różnych obszarów technologicznych. Kontynuacja PPO obejmuje kompleksowe podejście wobec usług świadczonych przez SO RIS, w tym: wywiady i doradztwo technologiczne, *scouting* technologiczny, opracowanie modeli biznesowych, identyfikowanie łańcuchów wartości itp.

Jak wybierano inteligentne specjalizacje województwa śląskiego?

Inteligentna specjalizacja to innowacyjne podejście, które ma na celu pobudzenie narodowego lub regionalnego wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia w Europie celem identyfikacji i rozwoju własnych przewag konkurencyjnych. Dzięki partnerstwu i podejściu oddolnemu, inteligentna specjalizacja łączy środowisko lokalne władze, środowisko akademickie, sfery biznesu i społeczeństwo obywatelskie, działające na rzecz realizacji długoterminowej strategii wzrostu wspieranej środkami unijnymi.

Ścieżka dojścia do Inteligentnych Specjalizacji

Inteligentne specjalizacje województwa śląskiego na lata 2021–2027

Energetyka

Rozstrzygnięcia strategiczne polityki innowacyjnej województwa śląskiego oraz postanowienia wdrożeniowe dotyczące inteligentnych specjalizacji regionu charakteryzują energetykę jako:

- ważny sektor gospodarczy regionu i gospodarki narodowej;
- obszar, dla którego ze względu na istniejące wyposażenie infrastrukturalne (produkcji, przesyłu i konsumpcji energii) oraz dużą gęstość zaludnienia i lokalizacji przemysłu w regionie, województwo śląskie jest doskonałym zapleczem testowania i pełnoskalowego wdrażania rozwiązań innowacyjnych;
- generującą efekt ssania nie tylko w zakresie technologii dla energetyki, ale także dla nowoczesnych rozwiązań w zakresie ochrony środowiska, informatyki i automatyzacji czy przemysłu maszynowego;
- obszar, dla którego coraz większego znaczenia nabiera wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w energetyce zawodowej i przemysłowej, a także w grupach prosumenckich - biznesowych i mieszkaniowych;
- w szerokim rozumieniu stanowiący pierwszy i najważniejszy obszar kreowania, testowania i stosowania technologii inteligentnych sieci dystrybucji mediów, z którego doświadczenia mogą być przenoszone na rozwiązania dla innych tzw. inteligentnych rynków.

Grupy technologii w ramach specjalizacji:

- wysokosprawne technologie energetyczne ograniczające emisję gazów cieplarnianych i pozostałych zanieczyszczeń do środowiska,
- wytwarzanie skojarzone - kogeneracja i poligeneracja,
- technologie wytwarzania ogniw paliwowych,
- wytwarzanie energii ze źródeł odnawialnych i poprawa efektywności pozyskiwania energii z OZE,

- energetyka prosumencka,
- technologie inteligentnych sieci i połączeń międzysystemowych,
- technologie magazynowania energii,
- technologie wytwarzania energii z odpadów i paliw alternatywnych,
- inteligentne i energooszczędne budownictwo.

Medycyna

łańcuch wartości medycyny jako jednej z inteligentnych specjalizacji regionu widziany jest jako:

- stanowiący jeden z wyróżników województwa śląskiego w kraju przez wzgląd na doskonałość w licznych dziedzinach prewencji, leczenia i rehabilitacji oraz rozpoznawalność produktów inżynierii medycznej;
- istotny element systemu usług publicznych o wysokim standardzie;
- nierozzerwalnie związany z kreowaniem, adaptacją lub absorpcją zaawansowanych technologicznie rozwiązań inżynierii medycznej, biotechnologii, inżynierii materiałowej, informatyki i elektroniki;
- wspomagany technologiami informatycznymi i telekomunikacyjnymi w zakresie badań in silico, jak i zdalnej prewencji oraz diagnostyki, a także leczenia skomplikowanych przypadków;
- zakres, w którym rozwijają się systemy inteligentnych rynków lub quasi-rynków związanych z obsługą ubezpieczonego w systemie publicznym lub systemach prywatnych, w tym międzynarodowych.

Grupy technologii w ramach specjalizacji:

- biotechnologie medyczne,
- technologie inżynierii medycznej.

Technologie informacyjne i komunikacyjne

W polityce innowacyjnej województwa śląskiego technologie informacyjne i komunikacyjne oraz ich łańcuch wartości uważane są za:

- mające horyzontalne znaczenie dla rozwoju technologicznego, gospodarczego i społecznego regionu dzięki zwiększaniu dostępu do wiedzy oraz umożliwianiu kreacji i dystrybucji dóbr i usług;
- pozwalające na uczestnictwo w globalnych sieciach współpracy i tworzenie systemów transakcyjnych oraz zarządczych związanych z inteligentnymi rynkami;
- związane z kreowaniem, adaptacją lub absorpcją zaawansowanych technologicznie rozwiązań inżynierii materiałowej i elektroniki oraz z wykorzystaniem designu jako istotnego ogniwa stanowiącego o sukcesie powiązania technologii i produktu na niej bazującego z ich użytkownikiem, których wykorzystywanie jest jedną ze współczesnych kompetencji cywilizacyjnych zarówno jednostek i społeczności, jak i środowisk innowacyjnych.

Grupy technologii w ramach specjalizacji:

- technologie telekomunikacyjne,
- technologie informacyjne,
- geoinformacja i jej zastosowanie,
- modelowanie i symulacje procesów i zjawisk,
- optoelektronika,
- bezpieczeństwo informacji,
- technologie telekomunikacyjne i informacyjne wspierające przemysł 4.0

Przemysły wschodzące

Przemysły wschodzące (*emerging industries*) stanowią nowe lub istniejące sektory gospodarki i łańcuchy wartości, które rozwijają się w nowe gałęzie przemysłu, przyszłościowe dla rozwoju regionu. Przemysły wschodzące są kreowane i wzmacniane przy udziale technologii kros-sektorowych, innowacyjnych, kreatywnych usług oraz zmian społecznych wynikających z ekologicznych i zasobooszczędnych rozwiązań. Wśród przemysłów wschodzących należy wymienić przemysły kreatywne oraz przemysły mobilności. Przemysły wschodzące stanowią branże:

- zazwyczaj oparte na nowych produktach, usługach, technologiach lub pomysłach;
- będące na wczesnym etapie rozwoju;
- charakteryzujące się wysokim tempem wzrostu;
- posiadające potencjał rynkowy do osiągnięcia nowych i globalnych znaczących przewag konkurencyjnych;
- kluczowe do przyszłej konkurencyjności i dobrobytu w Europie;
- zidentyfikowane w ramach projektu ECO-III zrealizowanego na potrzeby Komisji Europejskiej, Europejskiego Obserwatorium Klastrow oraz regionów europejskich w kierunku tworzenia nowych wzorców specjalizacji.

Grupy technologii w ramach specjalizacji:

- tworzywa metaliczne,
- tworzywa polimerowe,
- tworzywa ceramiczne,
- nanotechnologie i nanomateriały,
- automatyka przemysłowa, zautomatyzowane linie produkcyjne,
- sensory i roboty,
- technologie projektowania i wytwarzania w przemyśle lotniczym,

- technologie projektowania i wytwarzania w przemyśle motoryzacyjnym,
- technologie projektowania i wytwarzania obrabiarek i pomocy warsztatowych,
- technologie projektowania i wytwarzania środków przenoszenia napędów, maszyn i urządzeń specjalnych,
- przemysł kosmiczny.

Zielona gospodarka

Zielona gospodarka to priorytetowy obszar dla województwa śląskiego, ze względu na największy potencjał do wykorzystania w gospodarce, obejmujący działania wspierające wzrost i rozwój gospodarczy, z zapewnieniem stałej dostępności kapitału naturalnego i usług ekosystemowych (*green growth*), politykę środowiskową, gospodarczą, społeczną oraz innowacje zapewniające społeczeństwu efektywne wykorzystanie zasobów w procesach produkcji i konsumpcji (*green economy*). Domeny zielonej gospodarki to:

- gospodarowanie zasobami,
- odnawialne źródła energii,
- efektywność energetyczna i materiałowa,
- czyste technologie i czystsza produkcja,
- ochrona bioróżnorodności,
- społeczna odpowiedzialność biznesu,
- zrównoważony model konsumpcji i produkcji.

Ze względu na fakt, iż energetyka (wraz z energetyką odnawialną) jest jedną z inteligentnych specjalizacji zdecydowano, iż w województwie śląskim zielona

gospodarka obejmuje: zielone produkty i usługi, zielone inwestycje, zielone sektory gospodarki, zielone zamówienia publiczne oraz zielone miejsca pracy.

Grupy technologii w ramach specjalizacji:

- biotechnologie dla ochrony środowiska,
- technologie budownictwa,
- technologie ochrony i rekultywacji środowiska, energetyki, w tym inżynieria biogeochemiczna,
- technologie ekologicznego, bezpiecznego i efektywnego postępowania z odpadami oraz zarządzanie odpadami,
- technologie procesowania (oczyszczania i separowania) wody, gromadzenie i uzdatnianie wody,
- technologie ograniczające emisję zanieczyszczeń do atmosfery,
- technologie wspomagające zarządzanie środowiskiem,
- technologie środowiskowe różnych gałęzi przemysłu,
- technologie transportu zrównoważonego.

Więcej informacji

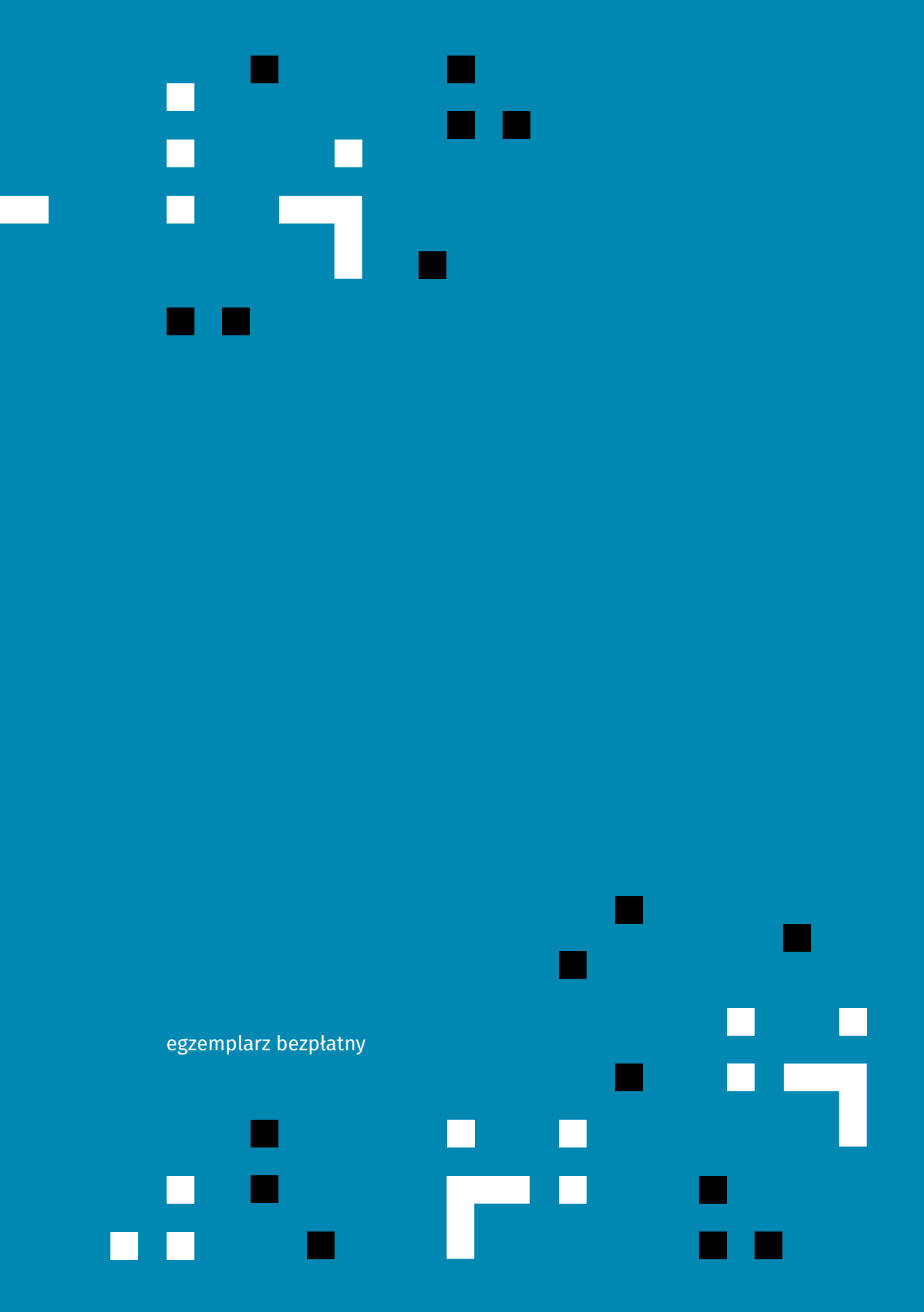
ris.slaskie.pl

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego
Departament Rozwoju i Transformacji Regionu
Referat Regionalnej Strategii Innowacji
ul. Plebiscytowa 36, 40-041 Katowice
telefon: +48 32 77 99 142

Adres do korespondencji:
ul. Ligonía 46, 40-037 Katowice

egzemplarz bezpłatny